

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА XI КЛАС
(ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА)
МОДУЛ 1 „ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ”

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Обучението в модул „ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ” е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с познаването и самоанализа на собствената индивидуалност, изследването на света на труда, изграждането и развитието на умения за избор и планиране на кариера. В рамките на профилираната подготовка по предприемачество модулът се изучава в XI клас и е добра основа за надграждане на овладените знания, умения и отношения в останалите модули.

Целта на обучението в модула е учениците да умеят да преценяват личния си потенциал и кариерните възможности на социално-икономическата среда и на тази основа да правят информиран избор на кариера, за да се реализират успешно на пазара на труда.

Знанията, уменията и отношенията, формирани в резултат на профилираното обучение по предприемачество и кариерно развитие, могат да се изведат по следния начин:

1. Знания – включват познаване на личностните черти, нагласите и мотивацията на успешния предприемач, възможностите за кариера и информационните ресурси в съвременното общество; избора, планирането и развитието на успешна кариера.
2. Умения – включват самоанализ и обективна оценка на своите способности, изследване, разработване на план и самостоятелен избор на предприемаческа кариера.
3. Отношения – свързани са с формирането на икономически начин на мислене и проактивна позиция относно кариерния избор и по-нататъшното кариерно развитие.

В рамките на обучението по модула учениците имат възможност за самостоятелно и екипно изследване и представяне на конкретна кариера, на изготвяне на кариерно портфолио, участие в симулации, свързани с кариерен избор и развитие, както и решаване на други творчески задачи.

Стимулира се развитието на оригинални идеи, критично мислене, умения за изследване, анализ и презентация на конкретни задачи, свързани с предприемачеството и кариерното развитие.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Личността на предприемача		
1.1. Качества на успешния предприемач	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира и обяснява личностните черти, които водят до успех в предприемаческата дейност • Разбира и обяснява нагласите и мотивацията, които определят успешна изява в предприемаческата дейност • Демонстрира визуално, творческо и критично мислене в процеса на работа 	Предприемач Предприемаческа дейност Критично мислене Визуално мислене
1.2. Умения за успех в предприемачеството	<ul style="list-style-type: none"> • Познава методи за решаване на проблеми и демонстрира умения за тяхното прилагане в конкретна ситуация • Демонстрира умения за поемане на риск и се ориентира в конфликтни ситуации • Обосновава предприемането на определено бизнес поведение и евентуалните последици 	Предприемачески успех
1.3. Личен потенциал да бъдеш предприемач	<ul style="list-style-type: none"> • Идентифицира и подрежда по значимост своите професионални интереси и кариерни предпочитания • Използва различни средства за самоанализ – тестове, въпросници, таблици за анализ, каталози и др. 	Самооценка Лидерство

	<ul style="list-style-type: none"> Анализира и оценява обективно своите способности и лидерски потенциал 	
2. Изследване на кариерата		
2.1. Възможности за кариера в съвременното общество	<ul style="list-style-type: none"> Познава основните сектори в икономиката и оценява възможностите за предприемаческа инициатива Познава и аргументира моделите на труд и трудова заетост Познава и анализира тенденциите на развитие на съвременното работно място 	Професия Кариера Наемен труд Самонаемане Безработен
2.2. Информационни ресурси за кариерата	<ul style="list-style-type: none"> Използва и сравнява различни източници и ресурси за кариерна информация Интерпретира и използва информация от пазара на труда Използва разнообразен набор от показатели за наблюдение и анализ на професионалната дейност 	
2.3. Избор на кариера	<ul style="list-style-type: none"> Оценява предимствата, затрудненията и предизвикателствата при избора на кариера Анализира и прави избор на кариера с оглед на социалните и технологичните промени Преценява личния си потенциал в конкретна конкурентна социално-икономическа среда 	Социални промени Технологични промени
3. Предприемачество и планиране на кариера		
3.1. Кариерен план	<ul style="list-style-type: none"> Познава елементите и стъпките при съставянето на план за кариера Аргументира необходимостта от съгласуваност на кариерните цели с натрупаните знания и опит и с обкръжаващата среда Умее да планира дейности за кариерно ориентиране и уточняване на професионалните си намерения 	Кариерен план Краткосрочни и дългосрочни цели

3.2. Предизвикателства при търсене на работа	<ul style="list-style-type: none"> • Познава техники за търсене и намиране на работа • Разбира и осъзнава силните и слабите страни на алтернативите за кариерно развитие • Демонстрира готовност да взема кариерни решения, за които може да поеме отговорност 	Заетост Кариерно портфолио Автобиография (CV) Мотивационно писмо Интервю за работа
3.3. Изграждане на успешна кариера като предприемач	<ul style="list-style-type: none"> • Познава и демонстрира готовност да споделя етичните норми на поведение при осъществяване на професионалната си кариера • Аргументирано защитава личния избор на кариера • Разбира взаимовръзката между личен избор на предприемаческа кариера, риск и последствия и демонстрира готовност да откликва на промените 	Кариерен преход Риск и последствия Самоуправление на личната кариера

ХОРАРИУМ ЗА МОДУЛА

Годишен брой часове за изучаване на модула в XI клас - 36 часа

Допълнителни уточнения за конкретния модул.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 18 часа	50%
За упражнения	до 3 часа	9%
За преговор	до 3 часа	8%
Практически дейности/лабораторни упражнения	до 9 часа	25%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво)	до 3 часа	8%

ОЦЕНЯВАНЕ ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки от работа в клас, участие в групови обсъждания и дискусии	20%
---	-----

Текущи оценки от домашни работи	10%
Текущи оценки от практически задания в клас	20%
Оценки от работа по проект	25%
Оценка на изходно ниво	15%
Оценки от контролни работи	10%
	100%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Примерни дейности, които могат да се реализират в класната стая или в ателие, клуб, лаборатория, както и такива, които се реализират извън училище:

1. Попълване на личностни и кариерно ориентирани методики – тестове, въпросници, скали, таблици за анализ, каталози и др.
2. Описание на възможностите за кариера в определена област чрез проучване в интернет
3. Представяне на кариерна информация чрез продукт на училищно ниво – табло, вестник, радио или телевизионно предаване, видеостена и др.
4. Работа в група (миниекип) за изследване на конкретна кариера
5. Посещение на център за кариерно ориентиране
6. Наблюдение на хора с различни професии в местната общност
7. Интервюиране на хора с различни професии в местната общност
8. Проследяване работата на служител в конкретна организация
9. Изготвяне на кариерно портфолио на хартиен или електронен носител и презентация за себепредставяне
10. Попълване на заявление за работа
11. Разработване на мотивационно писмо за определена професионална позиция
12. Участие в симулация на интервю за работа

Междупредметни връзки:

- **Български език** – прецизно оформяне на материалите на съвременен български книжовен език

- **Психология и логика** – при изучаване личността на предприемача: личностни черти, нагласи и мотивация; използване на различни средства за самоанализ; оценяване на способностите и лидерския потенциал; решаване на проблеми; ориентация в конфликтна ситуация.

- **Етика и право** – при изучаване етичните норми на поведение и при избор и развитие на професионална кариера.

- **Информационни технологии** – при използване на информационно-комуникационни ресурси, при представяне на кариерна информация, при оформяне на кариерно портфолио, документи за кандидатстване за работа, презентации на обобщена кариерна информация, себепредставяне.

- **География и икономика** – изследване света на труда и социално-икономическата среда с оглед на кариерните възможности, познания за пазара на труда, основните сектори в икономиката и възможностите за предприемаческа инициатива, модели на труд и трудова заетост.

- **Чужди езици** – използване на ресурси и представяне на кариерна информация на други европейски езици.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА XI КЛАС

(ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА)

МОДУЛ 2 „ПАЗАРНА ИКОНОМИКА”

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Обучението в модул “ПАЗАРНА ИКОНОМИКА” е насочено към развитие на ключовата компетентност „Инициативност и предприемчивост“, дефинирана в Европейската референтна рамка. В рамките на профилираната подготовка модулът се изучава в XI клас, като надгражда знания, умения и отношения, формирани в обучението по предприемачество в предходните класове.

Целта на обучението в модула е да формира икономическа култура, познаване на базисните икономически понятия, овладяване на основни принципи на пазарната икономика и формиране на икономическо мислене.

Знанията, уменията и отношенията, формирани в резултат на профилираното обучение по пазарна икономика, могат да се изведат по следния начин:

1. Знания – включват познаването на основните икономически проблеми на обществото, ролята на кръгообразния поток „пари-ресурси-продукти“, ролята на конкуренцията в пазарната среда, както и разбирането на икономическите принципи и механизми, на свободната стопанска инициатива и на основните функции на държавата в икономиката. Ключов елемент в тази насока са знанията относно същността и ролята на предприятието като основна стопанска единица, създаваща продукти (стоки и услуги) и формираща добавена стойност.

2. Умения – включват способности за проучване на проблеми, свързани с конкурентната среда, с механизма на ценообразуване, с потребителското търсене, както и за реализиране на маркетингови проучвания и обработване на пазарна информация. Важни в тази насока са уменията за целенасочено анализиране на пазарни ситуации, нормативни документи и източници на икономическа информация.

3. Отношения – свързани са с формирането на икономически начин на мислене, на проактивност относно актуалните стопански проблеми, правата на потребителите, свободната конкуренция и стопанската инициатива на икономическите субекти.

В рамките на обучението по модула учениците имат възможност за самостоятелно проучване на поставени казуси, както и работа в екип. Стимулират се критичното мислене, развитието на умения за изследване и представяне в логическа взаимовръзка на социално-икономически проблеми, както и на презентационни умения.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Пазарната икономика като фундамент на предприемаческата дейност		
1.1. Обхват, структура и основни проблеми на икономическата теория	<ul style="list-style-type: none"> • Дефинира основните икономически понятия и закономерности на пазарната икономика • Определя и анализира основните икономически проблеми на обществата • Разграничава видовете пазари и обяснява как доброволната размяна между стопанските субекти подпомага вземането на решения относно производството и разпределението на стоки и услуги 	Дефицит Ресурси Граница на производствените възможности Производствен фактор
1.2. Основни стълбове на свободната стопанска инициатива	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява ролята на частната собственост, ценовата система, пазарната конкуренция и предприемачеството като стълбове на свободната стопанска система • Дефинира и разграничава елементите на кръгообразния поток на пари-ресурси-продукти • Сравнява видовете икономически системи по основни критерии • Оценява ролята на предприемачеството за икономическия растеж на общественото стопанство 	Ценова система Пазарна конкуренция Кръгооборот на пари, ресурси и продукти Традиционна система Командна система Смесена икономика Икономически растеж
1.3. Предприятието в условията на	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава основните форми на организация на бизнеса 	Дружество

свободната стопанска инициатива	<ul style="list-style-type: none"> Обяснява основните предимства и недостатъци на различните правни форми 	Ограничена отговорност Неограничена отговорност
1.4. Потребители, спестители и инвеститори	<ul style="list-style-type: none"> Дефинира различията между потребител, спестител и инвеститор Обяснява видовете спестовни сметки Обобщава как спестителят се превръща в инвеститор Разграничава видовете кредити 	Спестовни сметки Депозит Потребителски кредит Инвестиционен кредит Търговски кредит
2. Производствени ресурси		
2.1. Основни производствени фактори	<ul style="list-style-type: none"> Обяснява и обобщава видовете ресурси и превръщането им във фактори на производството Разграничава понятията „алтернативни разходи”, „пределни разходи”, „пределни ползи” Оценява значението на компромисния избор при вземане на решение за извършване на алтернативен разход в зависимост от производствените разходи 	Алтернативен разход Пределни разходи Пределни ползи Компромисен избор
2.2. Производство и производителност	<ul style="list-style-type: none"> Определя постоянните и променливите разходи като елементи на себестойността на единица продукция Описва и коментира механизмите на ценообразуване Познава факторите за повишаване на производителността на труда – капиталови и човешки ресурси, управление, технологии Разграничава механизма на ценообразуване на стоки и услуги в зависимост от производствените разходи 	Капиталови ресурси Постоянни разходи Променливи разходи Себестойност на единица продукция Механизъм на ценообразуване
2.3. Финансиране на предприятието	<ul style="list-style-type: none"> Познава същността на парите и обяснява функциите, които те изпълняват Разграничава източниците за финансиране на предприятието Обяснява различията между основните финансови инструменти – акции, облигации, инвестиционни кредити 	Парична маса Парични резерви Депозитен мултипликатор Акции

	<ul style="list-style-type: none"> • Познава особеностите на финансовите пазари и как те помагат на предприятията да получат капиталови ресурси • Аргументира необходимостта от счетоводна отчетност на предприятието като източник на информация при вземане на управленски решения 	<p>Облигации Финансови пазари Фондова борса Счетоводство на предприятието Счетоводен баланс</p> <p>Отчет за приходите и разходите</p>
3. Търсене и предлагане		
3.1. Търсене на стоки и услуги и ценовият ефект	<ul style="list-style-type: none"> • Описва ключовата роля на цените в условията на пазарна икономика • Познава закона на търсенето и илюстрира ценовия ефект • Разграничава понятията индивидуално и пазарно търсене • Обяснява ценовата еластичност на търсенето и факторите, които я определят • Разграничава ценовия ефект и изменение в търсенето 	<p>Закон за търсенето Ценови ефект Пазарно търсене Ценова еластичност на търсенето Намалваща пределна полезност Стоки заместители Допълващи стоки</p>
3.2. Предлагане на стоки и услуги и ценовият ефект	<ul style="list-style-type: none"> • Формулира понятието „предлагане” и илюстрира неговия ценови ефект • Обяснява закона на предлагането • Разграничава индивидуално и пазарно предлагане • Дефинира ценова еластичност на предлагането и анализира факторите, които я обуславят • Обяснява разликата между ценовия ефект и промяната в предлагането 	<p>Предлагане Закон за предлагането Пазарно предлагане Ценова еластичност на предлагането</p>
3.3. Равновесна пазарна цена	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява как се постига пазарно равновесие между търсени и предлагани количества • Познава механизма на формиране на равновесна цена на пазара • Дефинира понятията „недостиг” и „излишък” и как пазарната 	<p>Равновесна цена Недостиг Излишък Разпределяща равновесна цена Мотивираща</p>

	<p>конкуренция ги премахва</p> <ul style="list-style-type: none"> • Коментира влиянието на промените в търсенето и предлагането върху равновесните цени • Обяснява как равновесните цени предоставят информация и стимули за производители и потребители 	равновесна цена
3.4. Пазар на труда	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава факторите, влияещи върху търсенето и предлагането на труд • Обяснява формирането на работната заплата като цена на труда • Анализира информация за промените в състава на работната сила • Коментира най-търсените професии и как това се отразява върху размера на работната заплата 	Пазар на труда Търсене на труд Предлагане на труд Трудово възнаграждение Работна сила Работодател Наети лица Трудов договор
4. Пазарна среда на предприемачеството		
4.1. Пазарна конкуренция и пазарни структури	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава формите на проявление на пазарната конкуренция • Обяснява поведението на предприятието при съвършена и несъвършена конкуренция • Анализира възможностите за въздействие върху пазарната цена 	Съвършена конкуренция Несъвършена конкуренция Монопол Олигопол Монополистична фирма Регулирани цени
4.2. Предприятието и околната среда	<ul style="list-style-type: none"> • Познава особеностите на околната среда на предприятието • Разграничава факторите, обуславящи състоянието на околната среда • Коментира възможностите за преодоляване на проблеми между предприятието и околната среда 	Околна среда на предприятието Модел на Портър
4.3. Маркетингово проучване на	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава критериите за проучване на потребителите, за 	Пазарен сегмент

пазарната среда и маркетингов план	<p>сегментиране на пазара, както и механизмите за оценка на резултатите и за избор на целеви пазар</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изследва и анализира маркетингова информация за отрасъла, в който навлиза предприятието • Описва основните инструменти на маркетинг-микса и разработва маркетингов план 	<p>Пазарна ниша Целеви пазар Анкета Интервю Специализирани изложения Маркетинг-микс Маркетингов план</p>
5. Нормативна база на предприемачеството		
5.1. Държавата и икономиката	<ul style="list-style-type: none"> • Изброява и анализира основните функции на държавата като потребител и производител • Описва закони, определящи стандарти и правила за защита на конкуренцията, потребителите и опазване на околната среда • Обяснява ролята и структурата на държавния бюджет • Разбира същността и ролята на данъците като основен източник на държавни приходи • Познава нормативната уредба на данъците и разграничава видовете данъци 	<p>Държавна намеса в икономиката Обществени услуги Пазарни дефекти Външни вреди и ползи Държавен бюджет Нормативна уредба Данъчно законодателство Пропорционален данък Прогресивен данък Преки и косвени данъци</p>
5.2. Икономическа стабилност и икономически политики	<ul style="list-style-type: none"> • Коментира показателите, измерващи състоянието на икономиката • Разграничава фазите на икономическия цикъл • Обяснява същността и отличителните характеристики на фискалната и монетарната политика • Съпоставя инструментите на икономическите политики и коментира ефекта от прилагането им за стабилизиране на икономиката 	<p>Брутен вътрешен продукт Фрикционна безработица Структурна безработица Циклична безработица Пълна заетост Индекс на потребителските цени Икономически цикъл</p>

		Фискална политика Монетарна политика
5.3. Нормативна уредба на бизнеса в България	<ul style="list-style-type: none"> • Познава нормативната база и организационно-правните форми на бизнеса според българското законодателство • Коментира ролята на нормативната база за насърчаване на предприемаческата дейност • Оценява влиянието на процесите на глобализация, развитието на икономиката на знанието и присъединяването към ЕС върху българските предприемачи 	
5.4. Изграждане и развитие на малки и средни предприятия в България	<ul style="list-style-type: none"> • Обяснява ролята на малкия и средния бизнес като основа на съвременната икономика • Познава формите на институционална подкрепа за малките и средните предприятия • Изследва данъчната политика по отношение на малките и средните предприятия 	Малко предприятие Средно предприятие Кооперация Учредяване на предприятие Придобиване на предприятие Данъчни преференции

ХОРАРИУМ ЗА МОДУЛА

Годишен брой часове за изучаване на модула в XI клас - 72 часа

Допълнителни уточнения за конкретния модул.

За по-голяма резултатност на учебния процес се препоръчва занятията да са комбинирани, съчетаващи въвеждането на нови знания с упражнения за икономически умения в отношение 60% : 40%. Препоръчва се и провеждането на комбинирани уроци, съчетаващи упражнения с контрол и оценка на постиженията на учениците.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 43 часа	до 60%
За упражнения	до 16 часа	до 22%
За преговор	до 2 часа	до 3%
За контролни работи и обобщения	до 2 часа	до 3%
Практически дейности/лабораторни упражнения	до 7 часа	до 9%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво)	до 2 часа	до 3%

ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки от работа в клас, участие в групови обсъждания и дискусии	40%
Текущи оценки от домашни работи	10%
Текущи оценки от практически задания в клас	15%
Оценки от работа по проект	10%
Оценка на изходно ниво	5%
Оценки от контролни и работи, включващи тестове, решаване на казуси	20%
	100%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Класни и извънкласни дейности:

1. Дейности в класната стая:

- 1.1. Анализират се ситуации по зададени казуси и разработват се предложения за решаването им
- 1.2. Дискутират се връзки между факторите на икономическата среда и резултатите за отделното предприятие и икономиката като цяло
- 1.3. Обсъждат се симулативни пазарни ситуации
- 1.4. Самостоятелно или в екип проектират се маркетингово проучване на пазарната среда
- 1.5. Проучват се и коментират се икономическа информация по зададена тема

2. Дейности извън училище:

- 2.1. Търсят се допълнителна информация по икономическа проблематика и представят се пред аудитория (в класна стая или специално организирана дискусия) на актуален икономически проблем
- 2.2. Участие в регионални и национални инициативи, състезания по икономика и мениджмънт

Междупредметни връзки:

- **Технологии и предприемачество** – предметът, изучаван в предходни класове, осигурява основни знания по икономика и предприемачество, които се надграждат в модула.
- **Информационни технологии** – уменията по ИТ са в основата на проучвания и обработка на информация, необходима за изготвяне на продукти, които са елемент от обучението в модула.

- **Английски език** – знанията и приложението на езика осигуряват възможност на учениците да проучват и анализират информация по икономически казуси, да обменят информация със свои връстници от други държави и да участват в международни конкурси и състезания по икономика и предприемачество.

- **География и икономика** – знанията за секторите на националното и световното стопанство, придобити при изучаването на този предмет, в модула се надграждат и конкретизират в редица аспекти.

ПРОЕКТ

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА XI И XII КЛАС
(ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА)
МОДУЛ 3 „СТАРТИРАНЕ НА СОБСТВЕН БИЗНЕС”

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Обучението в модул “СТАРТИРАНЕ НА СОБСТВЕН БИЗНЕС” е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани със стартиране на предприемачески процес и реализиране на бизнес идеи чрез разработване, представяне и защита на проект и бизнес план за собствен бизнес. Модулът ще допринесе за развитие на ключовата компетентност „Инициативност и предприемчивост” у учениците и ще подпомогне информираното вземане на решение за бъдещото развитие на кариера в предприемачеството. Обучението ще се осъществява по спираловиден подход, като в XII клас ще се надграждат и разширяват придобитите компетентности от XI клас.

Целта на обучението в модула е учениците да интегрират натрупаните теоретични знания, умения и отношения и да ги приложат на практика чрез реално стартиране на собствен бизнес в учебна среда.

Знанията, уменията и отношенията, формирани в резултат на профилираното обучение в модула по стартиране на собствен бизнес, могат да се изведат по следния начин:

1. Знания – включват познаване на теориите, методите и техниките за откриване на възможност за генериране на иновативна идея и стартиране на собствен бизнес, както и подходите и източниците за търсене и осигуряване на необходимите ресурси за разработването му. Ключов елемент в тази насока са знанията относно разработване на собствен бизнес план за предприятието.
2. Умения – включват прилагане на съвременни методи и техники за откриване на бизнес възможности, за генериране на иновативни идеи, за търсене и осигуряване на необходимите човешки, финансови и технологични ресурси, за разработване и стартиране на собствен бизнес. Приоритетно се изграждат умения за разработване и публична защита на бизнес план.

3. Отношения – свързани са с формирането на иновативен начин на мислене и действие. Стимулират се творческата активност и нестандартните подходи при търсене на решения в среда на неопределеност и първоначален недостиг на необходимите ресурси, както и приемането на неуспехите като временно състояние и налагащите се сериозни изводи за бъдещата дейност.

По време на обучението ще се използват интерактивни, активни и отворени методи за практическо обучение, разработване, представяне и защита на собствените идеи и резултати. Взаимодействието с другите учебни модули и дисциплини ще допринесе за мотивиране на учениците за обучение през целия живот и практическо осмисляне и прилагане на теоретичните теми.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

XI клас

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Въведение в предприемаческия процес		
1.1. Предприемаческо мислене и предприемаческо общество	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира и осъзнава стратегическото значение на иновативната идея за продукт • Различава иновативна от рутинна идея • Разграничава откритие от иновация • Разграничава желани и постижими цели и резултати 	Новатор Откритие Иновация
1.2. Предприемаческата революция и ролята на иновациите в предприемачеството за просперитета на съвременното общество	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава наблюдение на проблемна област от откриване на проблем и идентифициране на потребност • Класифицира и анализира видовете потребности на потребителите • Различава видовете иновации 	Потребност
1.3. Въведение в творчески методи за генериране на иновативна идея за продукта	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава творческите методи за генериране на идея • Разбира иновативността на идеята 	Иновативен продукт
1.4. Основи на предприемаческия процес	<ul style="list-style-type: none"> • Ориентира се в предприемаческия процес • Осъзнава и разбира същността на добавената стойност на 	Предприемачески процес

	<p>идеята за продукта</p> <ul style="list-style-type: none"> Разпознава възможностите за придобиване на ресурси и за стартиране на бизнес 	
1.5. Събиране на информация, създаване (генериране) на идея, определяне, разпознаване и развитие на идеята	<ul style="list-style-type: none"> Планира и организира маркетингово проучване Ориентира се във взаимоотношенията и приоритетите на заинтересованите страни 	<p>Данни Информация Заинтересовани страни</p>
2. Ресурси за стартиране на предприемаческа дейност		
2.1. Въведение в предприемаческите ресурси – екип, финанси и технологии	<ul style="list-style-type: none"> Ориентира се във възможностите за ресурсно осигуряване на предприемаческата дейност Разпознава възможностите за мобилност на ресурсите Познава и оценява съвременните технологии за създаване на продукт 	<p>Предприемачески ресурс Мобилни ресурси</p>
2.2. Основател на предприятието	<ul style="list-style-type: none"> Познава и използва лидерски умения за формиране на екип Разпознава предимствата и отговорностите на собственика на предприятието Оценява ролята на семейството на предприемача за предприемаческия процес 	<p>Основател Собственик</p>
2.3. Финансиране на предприемаческия процес	<ul style="list-style-type: none"> Познава възможностите и формите за финансово осигуряване Оценява основните правни форми и възможности за избор на подходящи източници за финансиране Дискутира предимствата и недостатъците на възможните форми на финансиране 	<p>Източници за финансиране Форми за финансиране</p>
2.4. Технологии и предприемачески процес	<ul style="list-style-type: none"> Познава особеностите на съвременните технологии Познава възможностите за избор на подходяща технология Познава особеностите на научноизследователския процес като източник за технологично развитие 	<p>Научноизследователски процес</p>
3. Основи на бизнес планирането за предприемаческата дейност		

3.1. Въведение в бизнес планирането	<ul style="list-style-type: none"> • Осъзнава необходимостта от бизнес планиране в предприемаческата дейност • Познава структурата и характеризира отделните елементи на бизнес плана • Ориентира се в процеса на бизнес планиране 	Структура на бизнес плана
3.2. Основни раздели на бизнес плана	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава и идентифицира потребителите на бизнес плана • Ориентира се в структурата на бизнес план • Осъзнава бизнес плана като основно средство за комуникация със заинтересованите страни 	Потребители на бизнес плана Предварителен бизнес план
3.3. Въведение в стратегиите за пазарите, продукта и предприятието	<ul style="list-style-type: none"> • Осъзнава стратегическата стойност на бизнес плана • Разпознава функционалните стратегии на бизнес плана 	
3.4. Разработване, представяне и публична защита на предварителен бизнес план	<ul style="list-style-type: none"> • Разработва структура на предварителен бизнес план • Генерира, описва и форматира по конкретни изисквания структурата и елементите от съдържанието на бизнес плана • Публично представя предварителния бизнес план и защитава позициите си 	
4. Проект за конкретна предприемаческа дейност		
4.1. Основи на управлението на стартиращо учебно предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Познава и различава стартиращ проект и производствен процес • Разграничава дейностите по разработване, управление и изпълнение на проект • Познава изискванията към елементите на проекта в регионална, национална и международна среда 	Производствен процес
4.2. Организационна структура на учебното предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава функциите на отделите в организационната структура на предприятието и позициите в тях 	Организационна структура
4.3. Разработване на първоначален	<ul style="list-style-type: none"> • Разработва начален вариант на проекта за учебно предприятие 	Учебен проект

проект на учебно предприятие	• Описва етапите на проекта	
------------------------------	-----------------------------	--

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

XII клас

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
5. Усъвършенстване на предприемаческия процес		
5.1. Видове иновации	<ul style="list-style-type: none"> • Познава предимствата и предизвикателствата на различните видове иновации • Дефинира проблема, определя и документира конкретната необходимост от продукта • Дискутира ползите от продукта и рисковете, свързани с производството му 	Продуктова иновация Процесна иновация Технологична иновация
5.2. Бизнес модел на предприятието	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава елементите на бизнес модела • Дискутира приложението на бизнес модела 	Бизнес модел
5.3. Разпознаване и анализ на заинтересованите страни	<ul style="list-style-type: none"> • Анализира потребностите и приоритетите на заинтересованите страни • Сравнява алтернативите и взема обосновани решения при избора на идея за конкретен продукт 	
5.4. Разработване на маркетингов план	<ul style="list-style-type: none"> • Познава изискванията за разработване на маркетингов план • Групира пазарните потребности в сегменти и определя характеристиките им • Представя аргументи и защитава публично идеите си 	Потребности на клиента
5.5. Разработване на финансов план	<ul style="list-style-type: none"> • Познава изискванията за разработване на финансов план • Групира приходите и разходите и планира финансов резултат • Представя аргументи за финансова обосновка на идеите си 	

6. Осигуряване на необходимите ресурси за стартиране на предприемаческа дейност		
6.1. Формиране и изграждане на екипа на предприемача	<ul style="list-style-type: none"> • Познава особеностите на човешкия капитал • Оценява и използва различни форми на трудова заетост • Сравнява поощренията и инициативите за развитие на човешкия капитал 	Човешки капитал
6.2. Осигуряване на финансиране за предприятието	<ul style="list-style-type: none"> • Оценява и избира възможност и форма за финансово осигуряване • Процес на рисково финансиране на стартиращо предприятие 	Рисково финансиране
6.3. Използване на технологиите като иновативен предприемачески ресурс	<ul style="list-style-type: none"> • Сравнява и избира съвременните технологии • Осъзнава предимствата от комерсиализацията на технологиите • Осмисля процеса на комерсиализиране на иновацията 	Комерсиализация
7. Разработване на бизнес план за предприемаческа дейност		
7.1. Развитие на бизнес модела на учебното предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Осъзнава принципите и планира защита на интелектуалната собственост при осъществяване на предприемаческа дейност • Разбира значението на интелектуалната собственост 	Интелектуална собственост
7.2. Разработване на разширен бизнес план	<ul style="list-style-type: none"> • Осъзнава организационната структура и правната страна на бизнес плана • Определя и развива основните части на разширения бизнес план • Избира конкретна организационна и правна рамка на учебното предприятие 	
8. Разработване на проект за конкретна предприемаческа дейност		

8.1. Усъвършенстване на управлението на учебното предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Избира бизнес модел на стартиращ проект и производствен процес • Планира дейностите по разработване, управление и изпълнение на проект за учебно предприятие • Създава проект в регионална, национална и международна среда 	
8.2. Развитие на организационната структура и процесите на учебното предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Защишава идеите си за проектиране, производство, предлагане и получаване на финансов резултат • Разработва конкретен проект в избраната област, представя и защитава възможности за реализацията му 	
8.3. Разработване на проект за стартиране на собственото предприятие	<ul style="list-style-type: none"> • Създава и оценява проект на стартиращо предприятие 	

ХОРАРИУМ ЗА МОДУЛА

Годишен брой часове за изучаване на модула в XI клас - 36 часа

Годишен брой часове за изучаване на модула в XII клас - 62 часа

Допълнителни уточнения за конкретния модул

Модулът се изучава в XI и XII клас, като знанията, уменията и отношенията, формирани и развити в XI клас, се надграждат в XII клас. Очакванията са учениците да се подготвят и да разработят предварителен бизнес план в XI клас и разширен конкурентен бизнес план в XII клас. Препоръчително е обучението по модула да се осъществява, като класовете се разделят на групи.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 46 часа	до 46%
За упражнения	до 26 часа	до 26%
За преговор	до 6 часа	до 6%
Практически дейности (проект)	до 16 часа	до 16%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво)	до 6 часа	до 6%

ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки от работа в клас, участие в групови обсъждания и дискусии	30%
Текущи оценки от домашни работи, които отразяват направените самостоятелни проучвания и анализи на стартиращи технологични предприятия	10%
Текущи оценки от практически задания в клас, които отразяват направените самостоятелни и екипни проучвания и анализи на стартиращи технологични предприятия, както и отговори на въпроси, представяне и защита на идеи	10%
Оценки от работа по проект, която включва генериране, разработване и защита на идея	30%
Оценки от контролни работи, които могат да включват тестове по темите на обучение, описване на собствена идея, елемент от собствен бизнес план или бизнес модел на проект за стартиращо технологично предприятие	20%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Дейности

За да се затвърдят и развият придобитите компетентности по време на обучението, се препоръчва да се изпълняват следните дейности, които могат да се реализират в класната стая или извън училище - в предприемачески центрове, библиотеки и др.

1. Дейности, които могат да се реализират в класната стая

1.1. Търсене на информация в литературата и интернет за стартиращи технологични предприятия

1.2. Запознаване, представяне и обсъждане на публикувани в литературата и интернет добри практики за стартиращи технологични предприятия

1.3. Запознаване, представяне и обсъждане на публикувани в литературата и интернет бизнес планове на стартиращи технологични Предприятия

1.4. Самостоятелно и в екипи резюмиране на иновативни бизнес модели на стартиращи технологични предприятия

1.5. Резюмиране на готови бизнес планове на стартиращи технологични предприятия

2. Дейности, които могат да се реализират извън училище

2.1. Търсене на информация в литературата и интернет за стартиращи технологични предприятия

2.2. Запознаване, представяне и обсъждане в семейството на публикувани в литературата и интернет добри практики за стартиращи технологични предприятия

2.3. Самостоятелно и в екипи посещения на различни събития, свързани с предприемачеството, като изложби, конкурси, състезания

2.4. Обсъждане в екипи на различни събития, свързани с предприемачеството, като изложби, конкурси, състезания

Междупредметни връзки:

- **Технологии и предприемачество** – компетентностите, изучавани и усвоени в предходните класове, осигуряват необходимите основни знания по икономика и предприемачество, които се надграждат в модула. Съвременните информационни и комуникационни, био- и нано-, медицински и чисти технологии са основната предпоставка и предизвикателство за стартиране на собствен бизнес.

- **Информационни технологии** – компетентностите, изучавани и усвоени по ИТ, са в основата на знанията и уменията за събиране, съхраняване и обработка на цифрова информация, която е необходима за стартиране на собствен бизнес.

- **Английски език и други чужди езици** – знанията и приложението на различни чужди езици осигуряват възможност на учениците да комуникират, проучват и анализират разнообразна информация по предприемаческите теми и казуси, да обменят информация с партньори от други държави и да участват в международни конкурси и състезания по предприемачество.

- **Психология** – компетентностите от дисциплината са необходими при формиране на екипи, лидерски практики, решаване на иновативни и нестандартни проблеми.

- **Етика и право** – компетентностите от дисциплината са важни при оценяване и защита на авторските права и правната рамка на предприятието, етичните норми на поведение при осъществяване на бизнеса на предприятието.

ПРОЕКТ

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА XII КЛАС

(ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА)

МОДУЛ 4 „УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ”

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Обучението в модул “УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ” е насочено към развитие на ключовата компетентност „Инициативност и предприемчивост“, дефинирана в Европейската референтна рамка. В рамките на профилираната подготовка модулът се изучава в XII клас, като надгражда знания, умения и отношения, формирани в обучението по предприемачество в предходните класове.

Целта на обучението в модула е да формира управленска култура, познаване на основните управленски функции, овладяване на процеса на вземане на управленски решения, принципите за управление на човешките ресурси, комуникациите и използването на ИКТ в управлението.

Знанията, уменията и отношенията, формирани в резултат на профилираното обучение по управление на предприемаческата дейност, могат да се изведат по следния начин:

1. Знания – включват познаването на особеностите на основните функции на управление: планиране, организиране, ръководене и контролиране, същността и структурата на управленските решения, системите за търсене и подбор на персонал, принципите на мотивацията и комуникациите като елемент на управленския процес.
2. Умения – включват способности за прилагане на елементи от управленския процес (дейности по планиране, организиране, ръководене и контролиране), за формулиране и изпълнение на работни задачи, за делегиране на правомощия и отговорности при разпределение на екипни роли. Важни в тази насока са уменията за използване на ИКТ (компютърна техника и софтуер) за създаване и обработка на документи и електронни комуникации в управленската дейност, вкл. разработване на планове, отчети и презентации.

3. Отношения – свързани са с формирането на нагласа за стопанска активност и поемане на отговорност при вземането на решения. В рамките на обучението по модула учениците имат възможност за проучване на различни ситуации за вземане на управленски решения, както и за ефективна и целенасочена работа в екип. Стимулират се критичното и креативното мислене, инициативността и развитието на нагласи за търсене на решения при възникване на проблемни ситуации.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Основни управленски функции – планиране, организиране, ръководене, контролиране		
1.1. Управление – същност и особености	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира и обяснява основни теоретични постановки за управлението • Характеризира управлението като процес и дейност, отделните управленски функции и принципите на управление • Прави изводи относно същността на управлението и управленския труд 	Управление Организация Равнища на управление – стратегическо, тактическо и оперативно
1.2. Управленска функция – планиране	<ul style="list-style-type: none"> • Познава и описва процеса на планиране и разработване на план • Познава и прилага планирането като управленски процес – ролите и дейностите • Познава и разграничава според предварително дефинирани критерии видовете планове – стратегически, тактически и оперативни 	Планиране Целеполагане Стратегически план Тактически план Оперативен план
1.3. Управленска функция – организиране	<ul style="list-style-type: none"> • Определя същността на организирането като управленска функция • Познава и разграничава видовете организационно-управленски структури • Обсъжда и дискутира процеса на делегиране на правомощия и отговорности 	Организиране Правомощия Делегиране на правомощия Специализация Централизация

	<ul style="list-style-type: none"> • Идентифицира видовете организационни структури с техните особености, проблемите пред предприятията и начините за преодоляването им 	<p>Децентрализация „Плоска” организация „Високоерархична” организация</p>
1.4. Управленска функция – ръководене	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира и описва ръководенето като управленска функция • Познава и характеризира основните роли на ръководителя и чертите на управленския труд • Познава и дискутира стиловете на ръководене • Познава и характеризира организацията на работното време и на работното място 	<p>Ръководене Управленски професионализъм Демократичен стил Авторитарен стил Либерален стил Ситуационен стил Бюрократичен стил</p>
1.5. Управленска функция – контролиране	<ul style="list-style-type: none"> • Определя същността на контролирането като управленска функция • Описва начините, основните етапи и особеностите на контрола • Познава и дискутира предимствата и недостатъците на различни системи за контрол 	<p>Контролиране Системи за контрол Методи за контрол</p>
2. Вземане на управленско решение		
2.1. Същност, структура и видове управленски решения	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира същността и структурата на управленското решение • Разграничава различните видове управленски решения • Сравнява начините за вземане на управленско решение на различните равнища на управление • Дискутира целесъобразността от стратегическо мислене и вземане на стратегически управленски решения 	<p>Вземане на управленско решение Индивидуални решения Колективни решения</p>
2.2. Етапи на вземане на управленско решение	<ul style="list-style-type: none"> • Описва етапите на разработване и изпълнение на управленското решение • Генерира и обосновава алтернативи за управленско решение • Прави изводи и аргументира избора на решението си 	<p>Идентифициране на проблемна ситуация Генериране на алтернативи Анализ и оценка на алтернативи</p>

		Избор на алтернатива Изпълнение на управленско решение Оценка на изпълнението на взетото решение
3. Управление на човешките ресурси		
3.1. Основни функции на управление на човешките ресурси – планиране, подбор, развитие и задържане	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира и обяснява планирането, прогнозирането, подбора, развитието и задържането на персонала в предприятието • Ориентира се в Националния класификатор на професиите и длъжностите • Описва взаимоотношенията между процеса на планиране на човешките ресурси и останалите дейности в предприятието • Познава и характеризира необходимостта от текуща и непрекъсната квалификация на персонала 	Управление на човешките ресурси Човешки капитал Персонал Длъжностна характеристика Професионално направление Професия Специалност Степен на професионална квалификация Квалификация на персонала Програми за обучение Форми на квалификация и преквалификация „Учене през целия живот”
3.2. Търсене и подбор на персонал	<ul style="list-style-type: none"> • Познава системи за търсене и подбор на персонал • Идентифицира техниките, чрез които се извършва подбор на персонал 	Системи за подбор на персонал Трудова борса
3.3. Мотивация на персонала	<ul style="list-style-type: none"> • Определя съдържателните и процесните теории за мотивацията • Характеризира и обяснява мотивацията на персонала • Коментира и сравнява различни мотивационни фактори 	Теории за мотивацията Материално и нематериално стимулиране

4. Комуникации и използване на ИКТ в управлението		
4.1. Комуникацията като елемент на управленския процес	<ul style="list-style-type: none"> • Познава комуникационния процес • Характеризира комуникацията като елемент на управленския процес • Разграничава видовете комуникации • Дискутира предимствата и бариерите пред изграждане на ефективна комуникационна култура 	<p>Комуникационен процес Съобщение Комуникационна култура</p>
4.2. Видове управленски информационни системи	<ul style="list-style-type: none"> • Познава и характеризира различните видове информационни системи • Разграничава предимствата и недостатъците на информационните системи 	<p>Информационни системи за управление Електронен подпис Електронен бизнес</p>
4.3. Видове комуникационни технологии	<ul style="list-style-type: none"> • Познава и характеризира съвременните видове комуникационни технологии • Използва компютър и софтуер за текстообработка, таблици, бази данни и електронна поща • Осъществява достъп до различни сайтове, свързани с дейността на предприятието • Познава средствата за електронно банкиране, реклама и търговия • Използва услугите на електронно правителство 	<p>Информационна и комуникационна инфраструктура</p>

ХОРАРИУМ НА МОДУЛА

Годишен брой часове за изучаване на модула в XII клас - 62 часа

Допълнителни уточнения за конкретния модул

За по-голяма резултатност на учебния процес се препоръчва занятията да са комбинирани, съчетаващи въвеждането на нови знания с упражнения и практически дейности за управленски умения в съотношение 60% : 40%. Препоръчва се и провеждането на комбинирани уроци, съчетаващи упражнения с контрол и оценка на постиженията на учениците.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 37 часа	60%
За упражнения	до 9 часа	14%
За преговор	до 2 часа	3%
За проекти	до 6 часа	10%
Практически дейности – симулационни и ролеви игри	до 6 часа	10%
За контролни работи и обобщения	до 2 часа	3%

ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки от работа в клас, участие в групови обсъждания и дискусии	20%
Текущи оценки от домашни работи	10%
Текущи оценки от практически задания в клас	20%
Оценки от работа по проект	15%
Оценка на изходно ниво (презентиране на учебен проект)	15%
Оценки от контролни работи, включващи тестове, решаване на казуси	20%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Дейности

1. Дейности в класната стая:

- 1.1. Обсъждат и дискутират процеса на вземане на управленски решения
- 1.2. Проектират управленска структура в бизнес плана на учебната фирма
- 1.3. Провеждат ролеви игри – работно съвещание на екип, контрол за изпълнение на задачите

1.4. Участват в симулационни игри – симулация на интервю за работа, разпределение на задачите по срокове и изпълнители, съставяне на план графици

1.5. Анализират ситуации (включително и рискови) по зададени казуси с конкретни параметри и ограничени ресурси

1.6. Разработват планове, отчети и презентации на учебни фирми

1.7. Проучват, коментират и вземат алтернативни решения

2. Дейности извън училище:

2.1. Участват в извънкласни учебни фирми; международни, национални и регионални състезания по мениджмънт и предприемачество, електронно банкиране и др.

2.2. Търсят допълнителна управленска информация в глобалната мрежа. Провеждат електронни конференции с екипа на учебната фирма

2.3. Сформират екипи за извънкласни участия и състезания

2.4. Разработват и обсъждат в екип на PR и рекламни кампании, свързани с учебна фирма или участия в състезания и олимпиади по мениджмънт и предприемачество

Междупредметни връзки:

- **Технологии и предприемачество** – предметът, изучаван в предходни класове, осигурява основни знания по управление на предприемаческата дейност, които се надграждат в модула.

- **Информационни технологии** – уменията по информационни технологии са в основата на проучвания и обработка на информация, комуникации и мобилни връзки на членовете на учебните екипи.

- **Английски език** – знанията и приложението на езика осигуряват възможност на учениците да проучват и анализират информация по актуални управленски казуси, да обменят информация със свои връстници от други държави и да участват в международни конкурси и състезания по мениджмънт и предприемачество.

- **Психология и логика** – социалната психология и знанията за психология на личността (предприемача в частност) са тясно свързани с психологическите аспекти на управлението, комуникациите в екипната работа и сътрудничеството.